

pisce, koji su s poganstva pristupili na kršćanstvo, ako nam je poznat duševni život i svijet ideja, u kojem su se prije kretali.

U drugoj knjizi razvija Lebreton hebrejski milieu i pokazuje, da su Židovi bili samo priprava za objavu dogme o Trojstvu, a da se neke aluzije za dogmu o Trojstvu u St. Zavjetu ne mogu smatrati kao dostatna objava te dogme. A da Židovi zaista nisu iz St. Zavjeta došli do te dogme, pokazuje najbolje judaizam palestinski i aleksandrijski, kako to autor dokazuje u 2. i 3. poglavlju druge knjige.

Treća je knjiga (str. 207—436) „Revelation chretienne“ posvećena nauci o Trojstvu u novozavjetnim sv. knjigama. U novom zavjetu valja tražiti porijetlo dogme o Trojstvu. U toj knjizi pisac razvija skripturistične dokaze dogme o Trojstvu sigurnom metodom, kojom kroči sve dalje i dalje. Prolazi u šest poglavlja: les évangiles synoptiques; l' église naissante; Saint Paul; l' épître aux Hebreux; l' apocalipse de saint Jean; l' évangile de saint Jean, kroz sve knjige N. Z. i sabire sve, što se tamo nalazi o Ocu, Sinu i Duhu svetom, ali ne suhoparnim nabranjem, nego harmoničkim i sintetičkim prikazivanjem. Ovo je svakako najljepši i najuspjeliji dio njegovog djela. Osobito napominjemo njegova izvaganja, gdje sinoptike prispodablja međusobom i onda opet sa sv. Ivanom, pa njegovu uporabu djela apost. i poslanica Pavlovih za povjest dogme o Trojstvu.

Na koncu djela (str. 437—531) dočao je 11 nota, u kojima opširnije obragjuje nekoje važnije predmete kao misterij Trojstva i

St. Zavjet; Mc. XIII. 32 i neznanje sudnjeg dana; nauka o logosu kod Philona i nauka o Sinu u poslanici na Židove; nauka o logosu kod Philona i sv. Ivana i t. d.

To je djelo za to moglo tako uspjeti, jer je plod dugogodišnjeg studija i istraživanja učenjaka, koji si je stekao bogato filološko, historičko i teološko znanje. Želimo, da čim prije izagje druga i treća sveska toga djela.

E. L.

E. Kirch S. J.: Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae. Freiburg u. Wien, Herder, 1910. str. XXIX 636, cijena K 9'80.

Svakako je bila vrlo zgodna misao izdati takov priručnik za vrela stare crkvene povjesti. Ako je tko do sada htio proučavati staru crkv. povijest, trebala mu je za to cijela biblioteka. A slušateljima crkv. povjesti često nisu bila pri ruci vrela i dokazala, na koja su se oslanjala predavanja. Opažavao se je manjak priručne knjige, u kojoj bi bila sakupljena sva ona mjesta raznih autora, do kojih je često bilo vrlo teško doći.

Sada imademo takovu knjigu, u kojoj su kronološkim redom sabrani najvažniji tekstovi profanih, a specijalno crkvenih pisaca k starine o utemeljenju i proširenju Crkve i njenoj uredbi, o sakramentima i liturgiji, o herezama, o kršć. čudoregju o odnošaju Crkve i države. K tomu dolaze razni kanoni i enciklike koncila, papini dekreti, zakoni i reskripti careva o crkv. nauci, uredbi i disciplini, te izbor acta martyrum, natpisa i papiri. Za cijeli niz kontroverznih pitanja kao Nero-novo pitanje, pitanje o zakonima progonstva, o rimskom primatu sv.

Petra, pitanje pape Liberija i Honorija i t. d. doprinesao je Kirch cijeli tekstovni materijal, tako da si čitatelj iz samih vrela može stvoriti kritičan sud. Materijal, što ga Kirch donša, seže do u 7. stoljeće.

Tekstovi su uzeti iz najboljih izdanja. Grčkom tekstu uvijek je dodan latinski prijevod. Sigurno će taj: *Enchiridion fontium* brzo naći mnogo prijatelja. *E. L.*

A. Knöpfler: Lehrbuch der Kirchengeschichte. Freiburg u. Wien, Herder, 1910. 5. izd. str. XXVIII+849, cijena K 14'40.

To je djelo izašlo prvi put god. 1895. A sada je evo izašlo već u petom izdanju, k tomu je prevedeno na španjolski i magjarski.

Principi, koji su autora vodili kod sastavljanja ove povijesti, bili su znanstvena ozbiljnost, iskreno crkveno poimanje i mirna objektivnost. Stoga je izašlo ispod njegovih ruku tako vrsna crkvena povijest. Knöpfler nije propustio kod nijednoga svog novog izdanja, a da ne bi upotrijebio najnovije rezultate na polju crkv. povijesti, tako je njegova crkv. povijest iza svakog izdanja izašla savršenijom i boljom tako, te nema važnijega pitanja u crkv. povijesti i teološkom svijetu, na koje se on nije obazrio u svojoj povijesti. Pripadajuća literatura je sve do sadašnjosti savjesno navedena.

Razdioba je Knöpflerove crkv. povijesti više manje ista, kao i u drugim crkv. povijestima, samo što on mnogo više pažnje posvećuje pojedinim važnijim pitanjima n. pr. sekte i inkvizicija i što se opširno obazire na crkv. znanost i to sve do sadašnjosti; tako već govori i o modernizmu i enciklici „Pascendi“, za koju kaže „Eine si-

cher unbeabsichtigte, aber deshalb nicht weniger bedauerliche Wirkung dürfte die Enzyklika für die Zukunft haben. Da infolge der kirchlicherseits angeordneten strengen Überwachungen manche unerleuchtete Sionswächter sich für berufen halten, Denuntiantendienste leisten u. ausserdem jede unbequeme Äusserung als „Modernismus“ anschwärzen zu müssen, werden hiedurch nicht wenige schaffensfreudige u. namentlich jüngere Kräfte lahmgelegt werden“ (str. 788. op. 2.).

Autor nas vodi u svojoj crkv. povijesti do sadašnjosti — tako govori o Piju X, o najnovijim prot. sektama kao Heilsarmee, Szientisten i t. d.

Neugodno me se je dojmilo, da pisac nigdje u svojoj crkv. povijesti ne spominje Hrvate; život sv. Cirila i Metoda vrlo je kratak; a o staro-slov. službi božjoj nema ni riječi. Ruska je crkva siromašno obragjena, kao što većinom u njem. djelima. Na str. 345. stoji Fagić mjesto Jagić. *E. L.*

G. Bardenhewer: Patrologie. Freiburg u. Wien, Herder, 1910. 3. izd. str. XI+587, cijena K 10'20.

Svrha je i zadaća ovoga djela, da pouzdano orijentira na polju povijesti staro-crkvene literature.

U uvodu pisac govori o pojmu i zadaći patrologije, o povijesti i literaturi patrologije, te o repertorijima literature, o crkv. Ocima i izdanjima i prijevodima spisa crkv. Otaca. Zatim dijeli u tri velika odsjeka svoju patrologiju te dolazi do Izidora Ševilskoga.

Pošto se upravo na polju patrističkom neumorno radi i istražuje, to je bilo od potrebe novo izdanje, da se uzmognu uzeti u